

Dávid DIÓSI

Împărtășania sub o specie în Biserica primară?

O analiză exegetică și liturgico-istorică

Introducere

Conciliul Vatican II a permis „împărtășania sub cele două specii” – care a fost dată uitării – „nu numai preoților și călugărilor, ci și laicilor” (SC 55). În comunitățile noastre (cu excepția seminarelor etc.) însă, cu toate că au trecut câteva decenii de la conciliu, nu se face uz de această posibilitate. În prezenta lucrare nu doresc să tratez subiectul din perspectiva teologiei pastorale, ci aș vrea să ofer o privire istorică asupra începuturilor Noului Testament; obiectul analizei mele fiind împărtășania sub o specie în acea vreme.

În primul mileniu, împărtășania sub cele două specii a fost – cu excepția unor situații impuse de nevoie atât în cadrul liturghiei¹ cât și în afara acesteia² – forma dominantă de împărtășanie³. Împărtășania

¹ De exemplu sub specia vinului se împărtășeau copii, care încă nu puteau să consume hrană solidă, în cadrul liturghiei celebrate cu ocazia botezului (vezi Cyprianus: De laps. 25 [CSEL 3, 255]; Sf. Augustin: C. Julian. 2, 30 [PL 45, 1154]; Ep. 217, 5 [CSEL 57, 415]; OR 11, 103; 28, 84; II. Paschasius: Ep. 85 [PL 163, 442]. Sf. Columban († 597) le permitea novicilor numai împărtășania sub specia pâinii (Regula coenobialis 9: „*Et novi quia indocti et quicumque fuerint tales ad calicem non accedant*”). Regula sa fixează o pedeapsă aspră (12 lovituri) pentru cel care își ciocnește dinții de potir în timpul împărtășaniei.

² De ex. sub specia vinului, în cazul bolnavilor care nu mai erau capabili să înghită.

³ Pentru istoricul împărtășaniei din potir vezi J. SMEND, *Kelchversagung und Kelchspendung in der abendländischen Kirche*. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte, Göttingen 1898; J. HOFFMANN, *Geschichte der Laienkommunion bis zum Tridentinum*, Speyer 1891; H. SPAEMANN (Hg.), „... und trinket alle daraus“. Zur Kelch-

din potir a fost treptat înlăturată din următoarele motive: din respectul scrupulos, mereu crescând pentru sacrament; de frica vărsării vinului (*periculum effusionis*); accentuarea exagerată a prezenței reale a lui Cristos (*Realpräsenz*); precum și pentru așa-numita „comuniune cu ochii“ (*Augenkommunion*)⁴, condiționată de vizibilitatea, care era atât de importantă pentru omul medieval. Motivele igienice, ca, de exemplu, infecțiile – în ciuda faptului că K. Ganzer⁵ le invocă și în ediția nouă a *Lexikon für Theologie und Kirche* – nu au avut rol în acest proces, deoarece „potirul de clătire“ (*Spülkelch*) a rămas în continuare în folosință. La Conciliul de la Constanța (1414-1418), doctrina concomitenței, redactată împotriva lui Jan Hus (Cristos este prezent în întregime în fiecare dintre specii), a întărit practica de până atunci și din punct de vedere teologic. Deja foarte devreme, unele mișcări eretice, în parte din motive filozofico-teologice și ascetice, precum și sprijinindu-se pe Mc 14,26, se abțineau de la consumarea vinului și beau apă în locul acestuia. Aceștia erau așa-numiții

kommunion in unseren Gemeinden, Freiburg 1986; B. FISCHER, *Die Kelchkommunion im Abendland*. Eine historische Skizze, in: LJ 17 (1967), 18-32.

⁴ Nu pot să tratez detaliat problema „comuniunii cu ochii“, însă aş vrea să fac referire la bibliografia cea mai importantă legată de aceasta: A. L. MAYER, *Die heilbringende Schau in Sitte und Kult*, in: O. CASEL (Hg.), *Heilige Überlieferung*. Ausschnitte aus der Geschichte des Mönchtums und des heiligen Kultes (=FS J. Herswegen), Münster 1938, 234-262; A. L. MAYER, *Die Liturgie und der Geist der Gotik*, in: JLW 6 (1926), 68-97; V. L. KENNEDY, *The Moment of Consecration and the Elevation of the Host*, in: MS 6 (1944), 121-150; A. HEINZ, *Schwerpunktverlagerung in der Meßfrömmigkeit: Von der Elevations- zur Kommunionfrömmigkeit*, in: HID 36 (1982), 69-79; T. W. DRURY, *Elevation in the Eucharist: its History and Rationale*, Cambridge 1907, mai ales 100-124; P. BROWE, *Die Elevation in der Messe*, in: JLW 9 (1929), 20-66; H. B. MEYER, *Die Elevation im deutschen Mittelalter und bei Luther*, in: ZKTh 85 (1963), 162-217; D. DIÓSI, *Die "heilige und heilbringende Schau"*. Spätmittelalterliche Elevationsfrömmigkeit, in: *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Theologia Catholica Latina* 53 (2008/2), 3-35.

⁵ K. GANZER, Art. *Laienkelch*, in: LThK 6 (31997), 600f, 600; pentru situația de azi (infestarea SIDA) vezi R. W. HOVDA, *The Amen Corner*. AIDS Hysteria and the Common Cup: Take and drink, in: *Worship* 60 (1986), 67-73.

acvarieni⁶ (*aquarii, hydroparastatae, hydrothei*), ca și ebioniții în secolul II (*aebionim = sāraci*; vezi Ps 25,9; 68,11; 1QpHab 12,3. 6. 10; 1QM 11,13; 13,14; precum și Rom 15,16; Gal 2,10), encratiții („*abneganții*“), discipolii lui Markion și Tatianus, iar în secolele III-IV maniheii.

Frângerea pâinii în Noul Testament

Simbolica frângerii pâinii era foarte bine cunoscută în lumea evreilor, și anume, în ritul introductiv al ospățului pascal, cât și în cel săptămânal de sabbat. În Palestina, frângerea pâinii cu mâna (vezi Is 58,7; Ier 16,7) sau mai bine zis ruperea, sfășierea ei era o practică străveche, deși ei cunoșteau tacâmurile⁷ (dar le foloseau numai la prezentarea jertfelor); era interzisă tăierea pâinii cu cuțitul, ei considerând acest gest de-a dreptul „omor“⁸. Ei procedau astfel atât cu ocazia meselor în familie în zilele lucrătoare, cât și a ospățurilor festive rituale de Paște sau Sabbat⁹. Despre ospăț găsim amănunte interesante în Sir 31,12-24. Iată un fragment din acesta: „*Să nu-ți întinzi mâna unde altul se va uita, ca să nu-ți bagi mâna cu el în blid... Cu somn sănătos se odihnește pântecul celui cumpătat... Și de te-ai sili în mâncăruri, scoală-te, du-te împrejur și te vei simți ușurat. Ascultă-mă fiule, și bagă de seamă și mai pe urmă vei înțelege cuvintele mele*“ (Sir 31,14.20). Participanții la ospăț consumau din aceeași pâine

⁶ Pentru detalii vezi G. ROUWHORST, *Bread and Cup in Early Christian Eucharist Celebrations*, in: CH. CASPERS / G. LUKKEN / G. ROUWHORST (Hg.), *Bread of Heaven. Customs and Practices Surrounding Holy Communion. Essays in the History of Liturgy and Culture*, Kampen ²1995, 11-40, mai ales 35ff; H. LIETZMANN, *Messe und Herrenmahl. Eine Studie zur Geschichte der Liturgie* (Arbeiten zur Kirchengeschichte 8), Bonn 1926, 245-248; H. B. MEYER, *Eucharistie. Geschichte, Theologie, Pastoral* (GdK 5), Regensburg, 1989, 96.

⁷ H. HAAG, *Bibliai lexikon*, Budapest 1989, 396.

⁸ K. BERGER, *Manna, Mehl ind Saugerteig*. Korn und Brot im Alltag der frühen Christen, Stuttgart 1993, 98.

⁹ J. BEHM, κλαω, in: ThWNT 3 (1938), 726-743, 727f.

frântă în bucăți, exprimându-și, astfel, apartenența la aceeași comunitate. Frângerea nici nu avea, de fapt, alt scop ca împărțirea, transmiterea pâinii celorlalți și, astfel, crearea unei comuniuni între cel care împărțea și cel care primea¹⁰. La pâinea ca simbolul uniunii face referire și Sf. Pavel în Scrisoarea către Corinteni: „*Pâinea pe care o frângem nu este ea o părtășie a trupului lui Cristos? Pentru că noi care suntem mulți, suntem o singură pâine, un singur trup, căci toți luăm parte la acea singură pâine*“ (1Cor 10,16-17).

„Frângerea pâinii“, în limba ebraică, are două semnificații: 1. ruperea propriu-zisă a lipiei; 2. iar în sens mai larg semnifică ritualul introductiv al ospățului în întregime:¹¹ a) se expune întâi pâinea întreagă; b) binecuvântarea, la care se răspunde cu *amin*; c) capul familiei sau gazda frânge pâinea; d) în cele din urmă o împarte.¹² În Biserica primară însă, frângerea pâinii – ca parte organică a mesei – se referea la întregul ospăț, pe baza principiului *pars pro toto* și celebrarea euharistică își primise numele după aceasta (vezi Fapte 2,42; 1Cor 10,16). R. Bultmann se îndoiește de faptul că κλάσις τοῦ ἄρτου (*frângerea pâinii*, Fapte 2,42) sau expresia κλάζειν τὸν ἄρτον (*a frânge pâinea*) ar fi fost vreodată *terminus technicus* pentru cina Domnului. „Dacă acesta era un ospăț, ar fi natural să vorbim și despre frângerea pâinii (astfel 1Cor 10,16; Didakhe 14,1) fără, însă, ca această expresie să aibă semnificația unui ospăț sacramental; nu semnifică în sine altceva decât o masă (ex. Fapte 27,35)“¹³. Tot aici trebuie să amintim că nici unul din comentatorii greci de mai târziu (Sf. Ioan Gură de Aur, Ecumenius, Theophylact) nu se gândește la

¹⁰ TH. SCHERMANN, *Das „Brotbrechen“ im Urchristentum*, in: BZ 9 (1911), 33-52; 162-183, 41.

¹¹ J. ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte* (RNT), Regensburg 1994, 158.

¹² Pentru prezentarea succintă a mersului cinei rituale vezi de ex. GY. JAKUBINYI, *Máté evangéliuma*, Budapest 1991, 293.

¹³ R. BULTMANN, *Az Újszövetség teológiája* (Theologie des Neuen Testaments), Budapest 1998, 127; În mod asemănător J. M. NIELEN, *Gebet und Gottesdienst im Neuen Testament. Eine Studie zur biblischen Liturgie und Ethik*, Freiburg 1937, 229.

ospățul euharistic, când întâlnește expresia „frângerea pâinii“ în Faptele Apostolilor, ci la o simplă masă¹⁴. Conform presupunerilor lui J. Jeremias „frângerea pâinii“ era numai o expresie folosită pentru ca necreștinii să nu o înțeleagă, respectându-se astfel *disciplina arcani*, pentru a feri liturghia de profanizare¹⁵. J. Behm a argumentat împotriva acestei ipoteze, prin faptul că expresia respectivă nu are caracter cultic¹⁶. După părerea mea acesta nu poate reprezenta, nicidecum, un contraargument, dimpotrivă, întărește presupunerea lui Jeremias, deoarece o expresie necultică ar proteja mult mai bine secretul și nici unul din cei neinițiați nu s-ar gândi la o întrunire cultică.

Communio sub una forma

Nu se poate decide în unanimitate, dacă „frângerea pâinii“ a fost *terminus technicus* pentru „dubla acțiune euharistică“¹⁷ („*eucharistische Doppelhandlung*“) adică a pâinii și a vinului. În opinia unor exegeți (renumiți), ospățul avea loc de regulă *sub una forma* (sub o singură specie¹⁸; ideea comuniunii cu pâine este, de altfel, sprijinită și de surse nebiblice, ca de exemplu, unele scrieri apocrife: Acta Petri

¹⁴ TH. SCHERMANN (vezi nota 10.), 163.

¹⁵ J. JEREMIAS, *Die Abendmahlsworte Jesu*, Göttingen ⁴1967, 126f.

¹⁶ J. BEHM (vezi nota 9.), 729.

¹⁷ J. WANKE, *Beobachtungen zum Eucharistieverständnis des Lukas auf Grund der lukanischen Mahlberichte*, Leipzig 1973, 17.

¹⁸ J. JEREMIAS (vezi nota 15.), 108; A. SCHLATTER, *Das Evangelium des Lukas*. Aus seinen Quellen erklärt, Stuttgart ²1960, 422; O. CULLMANN, *Urchristentum und Gottesdienst* (Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments 3), Zürich ²1950, 18; R. PESCH, *Wie Jesus das Abendmahl hielt*. Grund der Eucharistie, Freiburg 1977, 92; R. PESCH, *Das Markusevangelium II*, Freiburg 1977, 375f; H. LIETZMANN (vezi nota 6.), 238-249; H.B. MEYER (vezi nota 6.), 75 (o consideră posibilă).

[cap. 5], Acta Johannis [cap. 106-110], Acta Vercellensis [cap. 2-5]¹⁹). Ei își susțin teza, mai ales prin următoarele patru argumente:

1. Denumirea euharistiei este pur și simplu „frângerea pâinii“.
2. Luca 22,20: Luca, la descrierea instituirii Euharistiei, numai după explicația legată de pâine, amintește porunca lui Isus: „Faceți lucrul acesta în amintirea mea” (v. 19), iar după vin lipsește porunca.²⁰
3. În 1Cor 11,24 este prezentă porunca lui Isus atât după amintirea pâinii, cât și a potirului, dar în legătură cu vinul (și numai cu acesta) există și următoarea afirmație restrictivă: ὅσάκις ἔάν πίνητε. Semnificația grecescului ὅσάκις este: „ori de câte ori“, „de câte ori“²¹, deci nu întotdeauna.
4. Comunitatea primară, a cărei membri erau săraci, nu avea întotdeauna la dispoziție vin.

Și acum să vedem argumentele pe rând:

1. Expresia „frângerea pâinii“, nu înseamnă, în mod necesar, că ospățul euharistic era format numai din pâine, căci dacă acceptăm

¹⁹ Pentru prezentarea și analiza acestor surse vezi H. LIETZMANN (vezi nota 6.), 238-249.

²⁰ Matei și Marcu, care pun în imediată consecutivitate acțiunea pâinii și a vinului, nu amintesc deloc porunca lui Isus. „Se presupune că tradiția cea mai veche nu cunoscuse porunca lui Isus și aceasta ar fi fost adăugată mai târziu (dar bineînțeles într-o perioadă timpurie, dinainte de Pavel). Aceasta ar însemna: Cina cea de Taină nu a fost neapărat interpretată ca instituirea unui sacrament în momentul desăvârșirii ei. Dar comunitățile Noului Testament vedeau baza celebrării Cinei Domnului tocmai în acea cină a lui Isus“ (F.-J. NOCKE, *Részletes szentségtan*, în: Th. Schneider (Szerk.), *A dogmatika közikönyve* (Handbuch der Dogmatik) II, Budapest 1997, 235-396, 287.).

²¹ W. BAUER, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin / New-York, ⁶1988, 1185: „so oft als“; EWNT 2 (1981), 1310: „sooft als, jedesmal wenn“; W. HAUBECK / H. V. SIEBENTHAL, *Neuer sprachlicher Schlüssel zum Griechischen Neuen Testament* II, Giessen 1994, 82: „so oft wie; ὅσάκις ἔάν = ὅσάκις ἄν wie oft (auch immer), jedesmal wenn“; F. RIENENCKER, *Sprachlicher Schlüssel zum Griechischen Neuen Testament* nach der Ausgabe von D. Eberhard Nestle, Giessen ¹⁹1992, 379: „sooft, mit ἔάν jedesmal, wenn ihr (also nicht ohne weiteres bei jedem Mahl)“.

faptul că, această denumire se referea la întregul ospăț – conform principiului *pars pro toto* – este posibil, că și potirul fusese dat împrejur. În opinia mea, cauza pentru care ei numeau întregul ospăț sacramental „frângerea pâinii“, are legătură cu faptul că la început, până prin anii 50 d.Cr.²², consumarea pâinii anticipa ospățul propriu-zis, pe când vinul era consumat numai la sfârșit. De aceea, când trebuia de ales între gestul pâinii și cel al vinului, putea să pară mai „logică“ alegerea primului în ordine cronologică, deci alegerea frângerii pâinii; în primul rând pentru faptul, că la evrei – după cum am mai văzut – după acest gest a fost numit întregul ritual introductiv al ospățului, iar în al doilea rând, pentru că, la fel ca în zilele noastre, accentul cade mai mult pe mâncare și nu pe băutură.

După părerea mea, n-ar fi exclus – cel puțin teoretic – că euharistia primise acest nume într-o comunitate, în care era în practică numai comuniunea cu pâine și de aici a ajuns în uzul lingvistic al celorlalte comunități, unde îl luau pe Cristos sub ambele specii.

2. Nu consider îndestulătoare afirmația unor exegeți²³ care susțin, că porunca pronunțată după pâine ar fi valabilă și pentru vin. În opinia mea, ar trebui să săpăm mult mai adânc. Cuvântul grecesc $\sigma\omega\mu\alpha$ folosit în descrierea instituirii, nu desemnează numai corpul sau o parte a acestuia, ci întreaga persoană²⁴. *Trupul și Sângele* nu semnifică anumite părți ale lui Cristos, adică nu cele două împreună reprezintă sacramentul întreg, ci fiecare separat desemnează întregul²⁵. Inițial, atât $\sigma\omega\mu\alpha$ cât și $\alpha\lambda\mu\alpha$ separat desemnau întreaga persoană, dar fiecare

²² W. BÖSEN, *Der letzte Tag des Jesus von Nazaret*. Was wirklich geschah, Freiburg ³1995, 103 (vezi tabelulde aici).

²³ Astfel A. STÖGER, *Das Evangelium nach Lukas* (Gestliche Schriftlesung 3/2), Düsseldorf 1966, 229; precum și W. SCHMITHALS, *Das Evangelium nach Lukas* (Züricher Bibelkommentare: NT 3,1), Zürich 1980, 207.

²⁴ F. BAUMGÄRTEL/E. SCHWEIZER, Art. $\sigma\omega\mu\alpha$ $\kappa\tau\lambda$, in: ThWNT 7 (1964), 1024-1091, 1056; J. BEHM (vezi nota 9.), 735; K. H. MICHEL, Art. *Leib/Körper*, in: GBL 2 (²1990), 879f, 879; R. BULTMANN (vezi nota 13.), 162-170.

²⁵ H. CONZELMANN, *Der erste Brief an die Korinther*, Göttingen ²1981, 243.

dintr-o altă perspectivă: „în primul caz, Eul în întregimea sa, iar în cel de-al doilea, ca pe cel care duce la capăt acțiunea morții”²⁶. Deci, pentru Biserica primară fusese clar, că, sub oricare dintre specii, Cristos este prezent în întregime, deși nu cunoșteau vreo afirmație dogmatică în acest sens (aceasta a fost redactată numai în 1415 la Conciliul de la Constanța). Baza practicii *sub una forma* putea fi după, părerea mea, numai această „recunoaștere dogmatică”.

3. În 1Cor 11,25 modul de exprimare „ori de câte ori *beți paharul acesta*” ne cauzează dificultăți. Încercarea de explicare, conform căreia aici „ori de câte ori” ar vrea să însemne, că pe parcursul ospățului nu consumau numai o dată ci de mai multe ori din potir²⁷, nu e tocmai norocoasă. Dacă ar fi așa (ceea ce ar însemna că Pavel a intrat în niște detalii „neesențiale”), atunci precizarea „ori de câte ori” ar trebui să se găsească și înainte de pâine, deoarece știm că la ospăț ei nu foloseau ostie, ci o pâine simplă care nu putea fi „înfulecată” dintr-o dată și trebuia consumată cu respect.

Ar putea fi luat în considerare și un alt lucru (care nu poate fi demonstrat, deoarece Sfânta Scriptură nu conține afirmații explicite în legătură cu acesta). Unul din motivele abținerii de potir ar fi, că evreilor le era strict interzisă consumarea sângelui (vezi Gen 9,3; Lev 3,17; 17,10-14; Deut 12,16. 22-25; 15,23; 1Sam 14,31-44) fiindcă în sânge se afla sufletul respectiv viața (vezi Gen 9,5; Lev 17,11.14; Deut 12,23; 2Sam 23,17; 1Cron 11,19; Es 3,16-21; 33,1-9). „*Oricine va mânca sânge de orice fel va fi nimicit din poporul său*” (Lev 7,27). În Corint, care, pe vremea lui Pavel, număra aprox. 100.000 de locuitori²⁸ și era un oraș portuar internațional și un centru important al culturii grecești, renumit pentru populația „multicoloră” atât din punct

²⁶ F. BAUMGÄRTEL/E. SCHWEIZER (vezi nota 24.), 1056.

²⁷ W. SCHRAGE, *Der erste Brief an die Korinther* III (EKK 7), Zürich 1999, 43f (în nota 536 enumeră sumar diferitele încercări în această direcție).

²⁸ W. KIRCHSCHLÄGER, *Die Anfänge der Kirche*. Eine biblische Rückbesinnung, Graz 1990, 62; H.-J. KLAUCK, *Gemeinde zwischen Haus und Stadt*. Kirche bei Paulus, Friburg 1992, 17.

de vedere etnic, cât și religios, și pentru decăderea morală a acestora²⁹, numărul evreilor nu putea fi neînsemnat. După toate probabilitățile, ei aveau mai multe sinagogi³⁰. Comunitatea creștină primară din Corint era alcătuită din păgâni și evrei creștinați. Propagarea evangheliei într-un oraș străin era un act de curaj. Și Sf. Pavel recunoaște acest lucru, când afirmă: „Și eu am fost printre voi în slăbiciune, în temere și în mare cutremur” (trad. cuvânt cu cuvânt: tremurând [1Cor 2,3]). Întreaga activitate de convertire presupunea „o strategie bine elaborată“. Misionarii își începeau înăți munca în sinagogi și în apropierea acestora: în rândurile evreilor, ale prozeliților și ale păgânilor „*temători de Dumnezeu*“, care simpatizau deja, într-o anumită măsură, cu evreimea³¹. Prisca și Aquila erau soți creștini, de origine evreiască. În Corint – la fel ca în altă parte – existau, pe semne, așa-numite „comunități-casă“, care, de regulă, se adunau la case diferite³². Și în comunitatea creștină din Ierusalim, vorbitorii de limbă greacă, născuți în străinătate dar așezați aici³³ și cei născuți în Palestina, evrei vorbitori de limba aramică,³⁴ se adunau

²⁹ În comedii „corintean“ era adeseori un termen sinonim cu bețiv; sanctuarul Afroditei era centrul prostituției cultice (care se practica și în Israelul antic. Detaliat D. DIÓSI, *Totenkult bei den Christen. Die Übernahme jüdischer und heidnischer Trauergebräuche in die römisch-christliche Sterbe- und Begräbnisliturgie. Eine religions- und liturgiegeschichtliche Untersuchung*, Temeswar (Timișoara) 1999, 21-23) cu aprox. 1000 de hierodule (număr care s-a dovedit a fi – cel puțin pe vremea lui Pavel – ireal, provenind din legende); după o inscripție doriană (korfan = fată) ele aveau locuri separate în teatre; vezi H.-J. KLAUCK [nota 28.] 19. *A trăi în mod corintean* însemna a duce o viață desfrânată; fată corinteană însemna fată imorală, depravată (vezi H. HAAG [nota 7.], 1030.); verbul *korintiazestai* era o expresie specială pentru „a înlesni o legătură, o întâlnire“ (vezi R. RIESNER, Art. *Korinth*, in: GBL 2 [1990], 815-819, 818.).

³⁰ J. ZMIJEWSKI (vezi nota 12.), 657.

³¹ H.-J. KLAUCK (vezi nota 28.), 22.

³² H.-J. KLAUCK, *Hausgemeinde und Hauskirche im frühen Christentum* (SBS 103), Stuttgart 1981, 35. 49.

³³ Tabelul grupărilor existente la evrei vezi D. DIÓSI, *Qumrán és az öskeresztények avagy Veszélyben a kereszténység*, Kolozsvár (Cluj) 1998, 21.

³⁴ J. ZMIJEWSKI (vezi nota 12.), 283.

în locuri diferite. Acest fapt nu reprezenta o noutate pentru evrei, deoarece, precum știm, în Ierusalim, în acea vreme, existau mai multe – conform Talmudului din Ierusalim 480 – sinagogi. Situația trebuie să fi fost similară și în Corint. În unele ocazii speciale se aduna „toată biserica“ (1 Cor 14,23), ba știm și că în Corint Gaius era „gazda întregii biserici“ (Rom 16,23). Și textul relevant pentru noi al Scrisorii către Corinteni, capitolul 11, sugerează prin terminologia folosită, de asemenea „o întrunire plenară“³⁵. Deci, dacă evreii și păgânii creștinați sărbătoreau împreună, puteau să renunțe la consumarea vinului (Sângele lui Isus), pentru a evita controversele și divizarea. Era evident că evreii creștinați nu puteau să bea „sânge“, căci astfel s-ar fi lovit de următoarea dificultate: *același* Dumnezeu care le interzisese strict consumarea sângelui le cere acum să facă acest lucru. Și, pe deasupra, cuvintele lui Cristos – „*Acesta este sângele meu*“ – puteau fi interpretate numai literalmente³⁶. Așadar expresia „*ori de câte ori*“ din 1Cor 11,25 nu vrea să însemne mai mult, de cât următoarele: „ori de câte ori credeți de cuviință“ sau „când considerați că din această cauză nu se vor isca conflicte între voi“. Presupunerea, conform căreia evreii nu erau obligați să consume din Sângele lui Cristos, trebuie să fi fost o consecință a „inculturării“ ebraice; acest gest nu mai era necesar din punct de vedere „dogmatic“ (făcând uz de o expresie modernă), căci, după cum văzusem mai devreme, sub specia pâinii Cristos era prezent în întregime. După cum reiese din Scrisoarea către Corinteni, ospățul euharistic *sub una forma* era o formă de celebrare dar nicidecum unica. Expresia „*ori de câte ori*“ destăinuie și faptul că biserica din Corint cunoștea ambele forme de celebrare.

³⁵ În detalii la H.-J. KLAUCK (vezi nota 32.), 33-37.

³⁶ Detaliat despre acest subiect cu enumerarea argumentelor L. OTT, Grundriß der katholischen Dogmatik, Freiburg ¹⁰1981, 450f.

În opinia lui H. Schürmann³⁷, expresia „*ori de câte ori*” vrea să excludă din cina Domnului orice potir neeuharistic, deoarece la ospăturile creștinismului timpuriu nu se consuma întotdeauna vin și nu se celebra cu fiecare ocazie din aceasta euharistia. Dacă, însă, ospățul era ținut în cadru festiv cu vin și euharistie, vinul euharistic, ca potir unic, trebuia golit în amintirea Domnului. La evrei, vinul era pus pe masă numai cu ocazii speciale pentru musafiri, și de sărbători³⁸: sărbătoarea circumciziei, logodnă, nuntă, cele trei sărbători de pelerinaj: paștele, rusaliile și sărbătoarea corturilor. Consumarea rituală a vinului era prescrisă de paște și de purim. În zilele lucrătoare, ei nu consumau vin ci numai apă³⁹, cu excepția situației în care vinul era folosit ca medicament, pentru înlesnirea vindecării. Conform Talmudului, mai ales cărturarii trebuiau să trăiască abstinent. „*Iată calea care trebuie urmată pentru studierea Torei: să te hrănești doar cu o bucată de pâine cu sare, să bei puțină apă, să dormi pe pământ, să duci o viață chinuită câtă vreme lucrezi în Tora. Dacă procedezi așa ‘vei fi fericit și vei propăși’* (Ps 128,12), *fericit pe lumea asta și prosper în lumea care va să vină*”⁴⁰. După părerea lui H. Schürmann, tocmai vinul a fost acela care nu a permis, ca euharistia să se reducă la o întrunire de toate zilele. Cu toate că, în această ordine de idei, potirul ridica, în mod incontestabil, caracterul festiv al ospățului cu nu consider corectă această observație sau, cel puțin nu sub această formă exclusivă. Sărbătoarea nu poate să depindă în mod exclusiv de prezența potirului. Indiscutabil, scopul întrunirilor creștine (chiar dacă nu în toate cazurile) și elementul principal al acestora era „frângerea pâinii”, însă, nu se reduceau nici pe departe la aceasta; aceste întâlniri

³⁷ H. SCHÜRMAN, *Das apostolische Interesse am eucharistischen Kelch*, in: H. Schürmann, *Ursprung und Gestalt. Erörterung und Besinnung zum Neuen Testament*, Düsseldorf 1970, 188-196 (=MTHZ 4 [1953], 223-231), 191.

³⁸ Pentru prezentarea sărbătorilor mai importante la evrei, cu scurte explicații vezi D. DIÓSI (vezi nota 33.), 13.

³⁹ J. JEREMIAS (vezi nota 15.), 44.

⁴⁰ A. COHEN, *Talmudul*, București 1999, 203.

aveau și alte elemente constitutive⁴¹: omilia, rugăciuni, cântarea psalmilor și a imnurilor, doxologiile și glosolalia (în Corint, Cezarea și Efes), „care nu servea spre edificarea comunității sau îmbogățirea cunoștințelor de religie ale credincioșilor, ci reprezenta mărturia prezenței Sfântului Spirit”⁴².

Nu este relevant nici argumentul conform căruia expresia „*ori de câte ori*” este prezentă și în versetul următor (26), referitor atât la pâine, cât și la potir⁴³ („*Căci ori de câte ori veți mânca pâinea aceasta, și veți bea paharul acesta, moartea Domnului o vestiți, până când va veni.*”), căci, dacă privim lipsa expresiei din versetul 24 referitor la pâine numai formal, mi s-ar părea mai logic din punct de vedere lingvistic, ca primul „*ori de câte ori*” să se refere la potir în cadrul ospățului euharistic, în timp ce cel de-al doilea, la ospățul sacramental în întregimea sa.

Ioan 6,52-58 (îndreptat probabil împotriva grupării docheților, de orientare gnostică⁴⁴), în măsura în care liturghia reprezenta „*Sitz im Leben*”-ul⁴⁵ acestui fragment, descrie cum au celebrat ospățul euharistic autorul și comunitatea sa. Aici se mănâncă pâine și se bea vin. Este izbitor, însă, că Ioan, aici, nu folosește expresia greacă σῶμα ci οὐρξ. După părerea lui B. Schwank, versetul 53 ne îndeamnă „să luăm la noi pe Fiul Omului în întregime cu ‘*carne și sânge*’, adică ‘*cu trupul și sufletul*’”. Nu este însă accentuată necesitatea luării întotdeauna a ambelor, atât a cărnii cât și a sângelui⁴⁶. Ba chiar versetul 58 amintește numai pâinea (nu οὐρξ, ci ἄρτον): „*Cine*

⁴¹ Mai detaliat despre aceasta O. CULLMANN (vezi nota 18.), 23-27.

⁴² H. HAAG (vezi nota 7.), 495.

⁴³ A. JILEK, *Das Brothbrechen*. Eine Einführung in die Eucharistiefeier, Regensburg 1994, 16 (presărată cu numeroase observații ironice).

⁴⁴ R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium* II, Freiburg ²1977, 91; U. SCHNELLE, *Das Evangelium nach Johannes* (Theol. Handkommentar zum NT 4.), Leipzig 1998, 135ff.

⁴⁵ R. BULTMANN, *Das Evangelium des Johannes*. Göttingen ¹⁰1978, 175; A. SAND, Art. οὐρξ, in: EWNT 3 (1992), 549-557, 554.

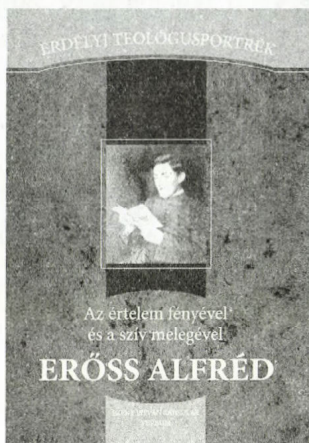
⁴⁶ B. SCHWANK, *Das Johannesevangelium* II (KK 7/2), Düsseldorf 1968, 81.

mănâncă pâinea aceasta va trăi veșnic“. Deci, chiar dacă în comunitatea lui Ioan se celebra ospățul sub cele două specii, nu considerau această formă obligatorie.

4. După calculele de azi, biserica corinteană, pe vremea lui Pavel, nu putea să depășească 100-200 de creștini, iar în casele particulare nici nu se puteau aduna mai mult de 40-50 de persoane⁴⁷. Deci dacă luăm în considerare faptul că, euharistia era celebrată numai în prima zi din săptămână (vezi Fapte 20,7; 1Cor 16,2; Ap 1,10) adică duminica (în Fapte 2,46 afirmația „în fiecare zi“ nu se referă în mod necesar și la „frângerea pâinii“⁴⁸), 40-50 de persoane nu aveau nevoie de prea mult vin, mai ales dacă toți beau dintr-*un* potir, ca la Cina cea de Taină. Bineînțeles, se putea întâmpla, însă, ca ei să nu-și poată procura vin, azi ne este însă fără cu putință să decidem acest lucru.

⁴⁷ H.-J. KLAUCK (vezi nota 28.), 26; W. KIRSCHLÄGER (vezi nota 27.), 62.

⁴⁸ TH. SCHERMANN (vezi nota 10.), 170; Nici traducerea maghiară nu o aduce în legătură cu „frângerea pâinii“ (KOSZTOLÁNYI ISTVÁN, Biblia, Szent István Társulat, Budapest⁷1992. 170.).

Farkas Zoltán–Jitianu Liviu (szerk.): *Az értelem fényével és a szív melegével. Eröss Alfréd emlékezete*

Erdélyi teológusportrék I. (sorozatszerkesztő Bodó Márta)

Eröss Alfréd 41 évet élt. Keveset – emberi számítások szerint. Élete mégis gazdag és értékes volt. Aki megismeri életét, aki olvassa gondolatait, meggyőződik erről. A szent teológia doktora és tanára, a termékeny író, a költő, a nehéz időkben, titokban felszentelt püspök. Születésének századik évfordulóját ültük 2009-ben. Jó alkalom volt ez élete és termékeny munkássága felelevenítésére, amelyben a teológia és irodalom szépen összefonódott, egymásra hatva, egymást termékenyítve munkásságában. A dogmatika tanáráként diákjai egyik kedvence volt, csak azért nem lett a pesti teológia professzora, mert nem kapott útlevelet, amikor meghívást igen. Reményiket, a népi írók munkásságát az élet teológiája felől megközelítő esszéi és tanulmányai máig lenyűgöző olvasmányok.

Az élet értékét sem hosszúsága, sem anyagiakban mérhető „gazdagsága” nem adja meg. Értékes élet az, amely tapasztalatokban, intenzitásban, emberségben gazdag. Az, amely az élet lüktetésének interferenciapontja. Igazán értékes az az élet, amely az Örökkévaló otthona, amelyen áttükröződik az Örökkévaló szépsége, és ebben az ember valós gazdagsága fényt kap. Értékes élet az, amelynek tűzhelyénél életszikra pattan át beléd –írják a szerkesztők a kötet előszavában. (Jitianu Liviu)

Szent István Társulat–Verbum, Budapest–Kolozsvár 2009
176 oldal, 25 lej